МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра конституційного права та прав людини

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор НАВС
полковник поліції
Станіслав ГУСАРЄВ
____._____.2021

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СООЮЗУ»

для здобувачів ступеня вищої освіти магістр,
денної форми навчання

галузі знань _____08 «Право»____
за спеціальністю ___081 «Право»___
Навчально-наукові інститути НАВС

Київ – 2021 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» складена для здобувачів ступеня вищої освіти магістра відповідно до освітньої програми підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю Право 081 для денної форми навчання.

Розробники:

Славна О.В. – доцент кафедри конституційного права та прав людини, кандидат юридичних наук
Калиновський Б.В. – завідувач кафедри конституційного права та прав людини, доктор юридичних наук, доцент

Робочу програму схвалено
на засіданні кафедри конституційного
права та прав людини
Протокол 17.09.2021 № 3

Завідувач кафедри конституційного
права та прав людини **Б.В. Калиновський**

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол від 24.09.2021 № 1

Голова науково-методичної ради _____ **С.Д. Гусарєв**
(підпис) (ініціали та прізвище)

© Славна О.В. 2021 рік
© Калиновський Б.В. 2021 рік
© Національна академія внутрішніх справ, 2021 рік

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поглиблення теоретичних знань про принципи функціонування європейських інституцій та органів Європейського Союзу; правових та політичних основ інтеграції та посиленого співробітництва європейських держав, правову регламентацію відносин Європейського Союзу з Україною.

Міждисциплінарні зв'язки: теорія держави і права; конституційне право України; права, свободи і обов'язки людини; міжнародне право; міжнародно-правові стандарти прав людини; суд, правоохоронні та правозахисні органи; кримінальне право.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

Тема 1.*Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти.*

Тема 2. *Історія становлення та джерела права Європейського Союзу.*

Тема 3.*Інституційний (організаційно-правовий) механізм Європейського Союзу*

Тема 4. *Статус Європейського Парламенту.*

Тема 5. *Статус Європейської Ради, Європейської комісії та інших органів.*

Тема 6. Пр*авовий статус людини і громадянина в Європейському Союзі.*

Тема 7. *Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі.*

Тема 8. *Правова регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу.*

Тема 9. *Взаємовідносини України та Європейського Союзу.*

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Право Європейського союзу» є формування у слухачів сучасних теоретичних знань, практичних умінь і навичок про основи права Європейського Союзу, систему органів ЄС, опанування основних положень теорії і практики діяльності регіональної міжнародної організації – Європейського Союзу та євроінтеграційних процесів, учасником яких є Україна.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Право Європейського союзу» є набуття теоретичних знань та практичних умінь і навичок щодо принципів функціонування європейських інституцій та органів Європейського Союзу; правових і політичних основ інтеграції та посиленого співробітництва європейських держав; правову регламентацію відносин Європейського Союзу з Україною.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня магістр:

Загальні компетентності:

- Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК6).
- Здатність працювати в міжнародному контексті (ЗК9).

Фахові компетентності:

- Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України (ФК2).
- Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні (ФК3).
- Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України (ФК4).
- Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції (ФК5).
- Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності (ФК9).

Програмні результати навчання:

- Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права (ПРН 10).
- Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу (ПРН 12).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- поняття та сутність права Європейського Союзу;
- систему права Європейського Союзу;
- еволюцію права Європейського Союзу у процесі розвитку європейської інтеграції;
- місце Європейського парламенту в системі органів Європейського Союзу та порядок його формування;
- міжнародні організаційно-правові засади та інституційні механізми правового захисту прав людини та основоположних свобод;
- поняття та сутність міжнародної правосуб'єктності Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин;
- історію відносин Україна – Європейський Союз та особливості Східного партнерства Європейського Союзу;
- правові та організаційні основи співробітництва держав у сфері міжнародної юстиції.

вміти:

- характеризувати першоджерела з окремих тем навчальної дисципліни;
- формулювати основні принципи функціонування європейських інституцій та органів Європейського Союзу;
- давати аналіз і тлумачення норм права ЄС;

- робити порівняльний аналіз національного законодавства та актів ЄС з питань (проблем), які стосуються предмета навчальної дисципліни;
- робити власні висновки (узагальнення) щодо питань (проблем) предмета навчальної дисципліни.

практичні навички:

- використовувати понятійно-категоріальний апарат юридичної науки для вирішення правових проблем у різних сферах суспільного життя;
- застосувати теоретичні знання політико-правових концепцій для високопрофесійного виконання службових обов'язків працівників органів внутрішніх справ, в процесі правореалізаційної та правозастосовної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни заплановано 60 годин 2 кредити ECTS.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу студенти вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри конституційного та міжнародного права які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою k003@naiau.kiev.ua.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1.*Загальна характеристика та історія права Європейського Союзу.*

Тема 1.*Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти.*

Дефініції «право європейського союзу», «право європейських співтовариств», «європейське право». Поняття та предмет права Європейського Союзу. Методи правового регулювання в рамках ЄС. Принципи права ЄС. Загальні принципи права Співтовариства. Принцип поваги фундаментальних прав людини. Принцип пропорційності. Принцип рівності (недискримінації). Принцип дотримання процесуальних прав. Принцип субсидіарності. Місце права ЄС серед правових систем сучасного світу. Критерії класифікації норм права ЄС. Право Європейського Союзу як правова система *suigeneris*. *Acquiscommunautaire* в праві Європейського Союзу. Правова система Європейського Союзу: співвідношення з міжнародним правом. Правова система Європейського Союзу: співвідношення з національним правом країн-учасниць. Право Європейського Союзу як наука та навчальна дисципліна.

Тема 2. *Історія становлення та джерела права Європейського Союзу.*

Соціально-економічні та політико-правові передумови виникнення права ЄС. Концепції юридичної природи права Євросоюзу. Судова практика стосовно природи права Євросоюзу. Вплив еволюції європейських інтеграційних організацій на природу права Євросоюзу. Еволюція права ЄС у процесі розвитку європейської інтеграції. Паризький договір 1951 р. про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі. Римські договори про створення Європейського Економічного Співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Єдиний європейський акт 1986 р. Маастрихтський договір 1992 р. Амстердамський договір 1997 р. Ніццькій договір 2000 р. Договір про запровадження Конституції для Європи 2004 р. Лісабонський договір 2007 р. Право ЄС та перспективи створення єдиного економічного та правового простору в Європі. Види і форми гармонізації в праві ЄС. Джерела права ЄС, як форми закріплення приписів норм права європейської інтеграції. Типи та види джерел права ЄС. Первинні джерела: міжнародні договори та звичаї. Вторинні джерела: юридично обов'язкові постанови органів співтовариств. Судові рішення як джерела права Європейського Союзу.

Розділ 2.*Інституційний механізм Європейського Союзу.*

Тема 3. *Інституційний (організаційно-правовий) механізм Європейського Союзу.*

Еволюція інституційного механізму європейських інтеграційних об'єднань. Поняття інституційного механізму ЄС та його складові частини. Характерні властивості та риси інституційної структури Європейського Союзу. Принципи побудови інституційної системи Євросоюзу. Поняття та ознаки інститутів та органів Європейських Співтовариств. Критерії визначення статусу органу в інституційному механізмі ЄС. Інститути Європейського Союзу: Європейська Комісія, Європейський Парламент, Суд Європейських співтовариств, Рада Європейського Союзу, Рахункова Палата (Палата Аудиторів). Система органів Європейського Союзу: Суд першої інстанції, Економічний і соціальний комітет, Комітет регіонів, Європейський центральний банк, Європейський інвестиційний банк, Уповноважений по правах людини (омбудсмен).

Тема 4. *Статус Європейського Парламенту.*

Становлення, поняття та ознаки Європейського парламенту. Місце Європарламенту в системі інститутів ЄС. Організація та проведення виборів в Європейський Парламент. Загальні принципи виборчого права. Кількісний склад Європарламенту. Форми роботи, функції та повноваження Європейського Парламенту. Акти Європейського Парламенту. Законодавчий процес у Європейському парламенті. Звичайні та спеціальні законодавчі процедури Європейського парламенту. Право законодавчої ініціативи в Європарламенті. Вимоги щодо членів та структура Європарламенту. Правила

сумісництва. Особливості правового статусу та порядок призначення Голови, заступників та квесторів Європарламенту. Допоміжні установи Європейського Парламенту. Комітети Європейського Парламенту. Гарантії забезпечення діяльності депутатів.

Тема 5. *Статус Європейської Ради, Європейської комісії та інших органів.*

Рада Європейського Союзу. Склад, порядок проведення засідань та функції Ради Європейського Союзу. Головування і механізм прийняття рішень Радою ЄС. Комітет постійних представників. Співробітництво Ради з іншими основними інститутами Євросоюзу. Європейська Комісія: порядок формування, кількісний склад та форми роботи. Функції та повноваження Європейської комісії. Відповідальність членів Комісії. Інфраструктура Комісії. Суд Правосуддя Європейського Союзу (Європейський Суд правосуддя): склад, порядок формування, структура. Право звернення до Суду Правосуддя ЄС. Юрисдикція та акти Суду Правосуддя ЄС. Становлення Суду аудиторів в якості основного органу Євросоюзу. Коло повноважень Суду аудиторів.

Європейська рада Європейського Союзу. Рішення Європейської Ради та порядок їх реалізації. Рахункова палата Європейського Союзу. Європейський Центральний Банк Європейського Союзу.

Розділ 3.*Правовий статус людини в Європейському Союзі та співробітництво держав у цій сфері.*

Тема 6. Пр*авовий статус людини і громадянина в Європейському Союзі.*

Співвідношення компетенції Ради Європи та Європейського Союзу в сфері захисту прав людини. Еволюція та місце прав людини у праві ЄС. Становлення системи захисту прав людини в Євросоюзі. Основні правові інструменти захисту прав людини в Євросоюзі. Хартії основних прав ЄС. Європейський Конвент. Правові засади громадянства Європейського Союзу. Співвідношення прав громадян країн-учасниць ЄС та громадян третіх країн. Політичні права громадян держав не учасників ЄС. Правові засади організації судової влади в Євросоюзі. Система судових установ ЄС. Функції та повноваження судових установ Євросоюзу. Діяльність судових установ Євросоюзу з метою забезпечення правового захисту. Судові установи ЄС і національні суди країн-членів. Інші органи, які здійснюють правовий захист в рамках ЄС. Компетенція Євросоюзу в сфері захисту прав людини. Правові засади та напрямки співробітництва у сфері охорони порядку і правосуддя у кримінальних справах.

Тема 7. *Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі.*

Правові форми участі ЄС у міжнародних відносинах: координація зовнішньої політики держав-членів, спільні заяви, ведення переговорів з іншими учасниками міжнародного спілкування, укладення міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями, підтримання

дипломатичних відносин. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Євросоюзу. Передумови формування спільної оборонної політики. Організаційно-правовий механізм спільної оборонної політики.

Європол - спеціалізований орган Євросоюзу. Історія створення Європолу. Структура та функції Європолу.

Розділ 4. *Зовнішні зносини Європейського Союзу*

Тема 8. *Правова регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу.*

Правова природа зовнішніх зносин Європейських Співтовариств. Міжнародна правосуб'єктність Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин. Інституційний механізм здійснення зовнішніх зносин ЄС. Правові основи реалізації загальної зовнішньої політики ЄС. Процедури укладення ЄС міжнародних угод з третіми країнами та міжнародними організаціями. Правові форми участі ЄС у міжнародних відносинах: координація зовнішньої політики держав-членів, спільні заяви, ведення переговорів з іншими учасниками міжнародного спілкування, укладення міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями, підтримання дипломатичних відносин. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Євросоюзу. Передумови формування спільної оборонної політики. Організаційно-правовий механізм спільної оборонної політики. Європейська політика сусідства. Східне партнерство.

Тема 9. *Взаємовідносини України та Європейського Союзу.*

Історичні етапи розвитку взаємовідносин між Європейським Союзом і Україною. Правові питання співробітництва України з Євросоюзом. Перспективи розвитку відносин України з ЄС. Останнє розширення Європейського Союзу та перспективи вступу України до ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Теоретико-правові проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки. Взаємовідносини України та Європейського Союзу у різних сферах: транспортні взаємовідносини, регіональне та транскордонне співробітництво, наукове та технологічне співробітництво. Безвізовий діалог Україна – ЄС. Правова основа співробітництва між Україною та ЄС у сфері регіонального розвитку.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 2	Галузь знань Право 08	Нормативна	
	Спеціальність		

	Право 081		
	Спеціалізація підготовка фахівців для органів досудового розслідування, підготовка кадрів для кримінальної поліції	Рік підготовки	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 90	Ступінь вищої освіти: магістр	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – **2** самостійної роботи слухача – **4**		14 год.	-
		Семінарські	
		26 год.	-
		Практичні	
		-	-
		Самостійна робота	
		50 год.	-
		Вид контролю	
		залік	

Примітка.
Співвідношення кількості аудиторних занять до самостійної роботи становить(%):
Для денної форми навчання – 44% / 56%

3. Структуразалікового кредиту (тематичний план)

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				всього	у тому числі			
		л	п	сем.	с.р.		л	п	сем.	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. 1 Загальна характеристика та історія права Європейського Союзу.										
Тема 1.1. Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти	6	2	-	2	6					

Тема 1.2. Історія становлення та джерела права Європейського Союзу.	6		-	4	6					
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ. Інституційний механізм Європейського Союзу.										
Тема 1.3. Інституційний (організаційно-правовий) механізм Європейського Союзу	6	2	-	2	6					
Тема 1.4. Статус Європейського Парламенту	6	2	-	2	6					
Тема 1.5. Статус Європейської Ради, Європейської комісії та інших органів.	8	2	-	4	6					
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІІ. Правовий статус людини в Європейському Союзі та співробітництво держав у цій сфері.										
Тема 1.6. Правовий статус людини і громадянина в Європейському Союзі.	8	2	-	2	6					
Тема 1.7. Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі.	10	2	-	6	6					
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Зовнішні зносини Європейського Союзу										
Тема 1.8. Правова регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу.	6	2	-	2	6					
Тема 1.9. Взаємовідносини України та Європейського	4	-	-	2	8					

Союзу.										
Усього годин	**90**	**14**	**-**	**26**	**50**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Форма підсумкового контролю **залік**										

4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1.Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття, сутність та система права Європейського Союзу.
2. Принципи права Європейського Союзу.
3. Предмет та методи права Європейського Союзу.
4. Суб'єкти права Європейського Союзу.
5. Право Європейського Союзу як наука і навчальна дисципліна.

Практичні завдання:

1. Схематично відобразіть систему права ЄС.
2. Схематично відобразіть місце права ЄС серед правових систем сучасного світу.
3. За допомогою таблиці порівняйте між собою право ЄС та міжнародне право.

Тема 2. Історія становлення та джерела права Європейського Союзу.

Питання до семінарського заняття

1. Загальне поняття та значення європейської інтеграції.
2. Еволюція права Європейського Союзу у процесі розвитку європейської інтеграції.
3. Поняття та види джерел права Європейського Союзу.

Практичні завдання:

1. За допомогою таблиці визначте основні етапи становлення Європейського Союзу.
2. Схематично відобразіть систему джерел права ЄС.

Тема 3. Інституційний (організаційно-правовий) механізм Європейського Союзу.

Питання до семінарського заняття

1. Еволюція інституційного механізму європейських інтеграційних об'єднань.
2. Поняття та складові частини інституційного механізму ЄС.
3. Поняття та ознаки інститутів та органів Європейських Союзу.

Практичні завдання:

1. За допомогою таблиці визначте основні етапи еволюції інституційного механізму європейських інтеграційних об'єднань.
2. Схематично відобразіть інституційну систему ЄС.

Тема 4. Статус Європейського Парламенту.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Європейський парламент в системі органів Європейського Союзу.
2. Формування Європейського парламенту.
3. Форма роботи та склад Європейського парламенту.
4. Функції та повноваження Європейського парламенту.
5. Законодавчий процес у Європейському парламенті.

Практичні завдання:

1. Схематично відобразіть історичні етапи виборів до Європарламенту.
2. Використовуючи міжнародні договори та національне законодавство держав-членів ЄС випишіть особливості виборів до Європарламенту.
3. Використовуючи законодавчі акти держав-членів ЄС випишіть умови неможливості обрання чи несумісності мандата Європарламенту.
4. Здійсніть порівняльний аналіз особливостей правового статусу євродепутатів та депутатів ВРУ.

Тема 5. Статус Європейської Ради, Європейської комісії та інших органів.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Європейська рада Європейського Союзу: історія, склад, порядок формування та повноваження.
2. Правовий статус Європейської комісії ЄС.
3. Склад, порядок формування та повноваження Ради Європейського Союзу.
4. Рахункова палата Європейського Союзу. Європейський Центральний Банк Європейського Союзу.
5. Суд Європейського Союзу.

Практичні завдання:

1. Використовуючи тексти міжнародних актів випишіть процедуру формування Європейської комісії.
2. Використовуючи міжнародні акти схематично відобразіть склад Європейської ради.
3. Використовуючи тексти міжнародних договорів випишіть основні повноваження Рахункової палати ЄС.
4. Схематично відобразіть судову систему ЄС.

Тема 6. Правовий статус людини і громадянина в Європейському Союзі.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Правовий статус громадян Європейського Союзу.
2. Характеристика інституту правового статусу людини та громадянина у Європейському Союзі та його джерела.
3. Громадянство Європейського Союзу.
4. Основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина у Європейському Союзі.
5. Гарантії прав та свобод людини і громадянина у Європейському Союзі.

Практичні завдання:

1. Вкажіть джерела правового регулювання статусу людини та громадянина у Європейському Союзі.
2. Використовуючи тексти міжнародних актів визначте:

а) політичні права громадян ЄС;
б) економічні права громадян ЄС;
в) соціальні права громадян ЄС;
г) обов'язки громадян ЄС.

3. У формі таблиці здійсніть порівняльний аналіз основних прав та обов'язків людини і громадянина в ЄС.
4. Здійсніть співвідношення понять «громадянство Союзу» й «національне громадянство держав-учасниць».

Тема 7. Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу
2. Європейський поліцейський офіс (Європол)
3. Правоохоронне співробітництво Європолу
4. Європейське бюро судової співпраці (Євроюст «Eurojust»)

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте основні міжнародні угоди щодо правоохоронного та без пекового співробітництва в ЄС.
2. Хронологічно вкажіть основні угоди між Україною та ЄС щодо правоохоронного та безпекового співробітництва.
3. Схематично відобразіть структуру Європолу.

Тема 8. Правова регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Міжнародна правосуб'єктність Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин.

2. Договірна практика Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин.
3. Міжнародні угоди ЄС про асоціацію з третіми країнами.
4. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС.

Практичні завдання:

1. Здійсніть аналіз договірної практики ЄС.
2. Проаналізуйте міжнародні угоди ЄС про асоціацію з третіми країнами.
3. Випишіть положення Маастрихтського договору про Європейський союз 1992 р. та Лісабонського договору, що стосуються спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС.

Тема 9. Взаємовідносини України та Європейського Союзу.

<u>Питання до семінарського заняття</u>

1. Східне партнерство Європейського Союзу.
2. Історія відносин Україна – Європейський Союз.
3. Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки.
4. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС.

Практичні завдання:

1. Подайте у хронологічному порядку нормативно-правові акти, які регламентують взаємовідносини України з ЄС.
2. Здійсніть аналіз Угоди про асоціацію України з ЄС.
3. Проаналізуйте напрями безвізового діалогу Україна – ЄС.

5. ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. ПРАКТИКУМ

Розділ 1.Загальна характеристика та історія права Європейського Союзу.

Тема 1. Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти.

Реферати (доповіді):

1. Співвідношення права Європейського Союзу та національного права держав-учасниць Співтовариства.
2. Право Європейського Союзу: сфера дії.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Здійсніть співвідношення понять «право європейського союзу», «право європейських співтовариств», «європейське право».
2. Вкажіть характерні ознаки права ЄС.

3. Здійсніть класифікацію норм права ЄС.
4. Вкажіть принципи права ЄС.
5. Розкрийте сутність принципу субсидіарності.
6. Вкажіть предмет права ЄС.
7. Назвіть суб'єктів права ЄС.
8. Розкрийте особливості науки та навчальної дисципліни права Європейського Союзу.

Тема 2. **Історія становлення та джерела права Європейського Союзу.**

Реферати (доповіді):

1. Етапи становлення та розвитку Європейського Союзу.
2. Лісабонський договір: історія, структура, зміст.
3. Судові рішення як джерела права Європейського Союзу.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Сутність поняття «європейська інтеграція».
2. Юридичний аспект інтеграційних процесів.
3. Етапи європейської інтеграції.
4. Еволюція права ЄС у процесі розвитку європейської інтеграції.
5. Типи та види джерел права ЄС.
6. Первинні джерела права ЄС.
7. Вторинні джерела права ЄС.

Розділ 2.Інституційний механізм Європейського Союзу.

Тема 3. **Становлення інституційного механізму Європейського Союзу.**

Реферати (доповіді):

1. Еволюція інституційного механізму європейських інтеграційних об'єднань.
2. Принципи побудови інституційної системи Євросоюзу.
3. Сучасні проблеми функціонування інституційного механізму ЄС..

Завдання для самостійного вивчення:

1. Етапи еволюції інституційного механізму ЄС.
2. Риси інституційної системи ЄС.
3. Принципи побудови інституційної системи Євросоюзу.
4. Принцип розподілу влад в інституційній системі ЄС.
5. Основні ознаки інституту ЄС.
6. Інститути та органи ЄС.

Тема 4. Статус Європейського Парламенту.

Реферати (доповіді):

1. Принципи виборчого права ЄС.
2. Правовий статус депутата Європарламенту.
3. Законодавчий процес у Європейському парламенті.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Історичні етапи виборів до Європарламенту.
2. Основні риси Європарламенту.
3. Склад Європарламенту.
4. Строк повноважень Європарламенту
5. Правовий статус євро парламентаря
6. Форми діяльності Європарламенту
7. Рішення Європарламенту.
8. Спеціальні процедури Європарламенту.
9. Роль Європарламенту як інституту з політичного лобіювання процесів європейської інтеграції.
10. Законодавчі повноваження Європарламенту.
11. Контрольні повноваження Європарламенту.
12. Процедура прийняття актів Європарламентом.

Тема 5. Статус Європейської Ради, Європейської комісії та інших органів.

Реферати (доповіді):

1. Європейська Комісія як гарант дотримання законодавства ЄС.
2. Судова система ЄС.
3. Функції Європейської системи центральних банків.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Порядок формування Європейської Комісії.
2. Склад Європейської Комісії.
3. Форма роботи Європейської Комісії.
4. Правовий статус члена Європейської Комісії.
5. Порядок формування Ради Європейського Союзу.
6. Склад Ради Європейського Союзу.
7. Основні повноваження Ради Європейського Союзу.
8. Особливості ухвалення рішень Радою Європейського Союзу.
9. Порядок формування Європейської Ради.
10. Повноваження Європейської Ради.
11. Правовий статус члена Рахункової палати (Палата аудиторів).
12. Повноваження Рахункової палати.
13. Європейський Центральний Банк як головний орган в Європейській системі центральних банків.
14. Склад Суду Європейського Союзу.
15. Сфера повноважень Суду ЄС.

Розділ 3.Правовий статус людини в Європейському Союзі та співробітництво держав у цій сфері.

Тема 6. Правовий статус людини і громадянина в Європейському Союзі.

Реферати (доповіді):

1. Принципи правового положення людини і громадянина в Європейському Союзі.
2. Європейський Союз у сфері захисту прав людини і громадянина.
4. Стандарти прав людини в Європейському Союзі на сучасному етапі.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Вкажіть джерела правового регулювання статусу людини та громадянина у ЄС.
2. Розкрийте сутність концепції громадянства Європейського Союзу
3. Проаналізуйте положення ч. II Договору про Європейське Співтовариство.
4. Вкажіть політичні права громадян ЄС.
5. Вкажіть особливі права громадянина ЄС.
6. Розкрийте сутність комунітарних прав.
7. Вкажіть комплекс прав громадян ЄС на звернення до органів Європейського співтовариства.
8. Здійсніть співвідношення громадянства ЄС та національного громадянства держав-учасниць.
9. Розкрийте основні положення Хартії основних прав.
10. Здійсніть класифікацію гарантій прав та свобод людини і громадянина у ЄС.
11. Визначте основні правові інструменти захисту прав людини в Євросоюзі.

Тема 7. Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі.

Реферати (доповіді):

1. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво.
2. Європейська служба по боротьбі з шахрайством (OLAF).
3. Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-учасниць Європейського Союзу (Frontex).

Завдання для самостійного вивчення:

1. Вкажіть правові засади свободи, безпеки та юстиції ЄС.
2. Вкажіть компетенцію ЄС у сфері простору свободи, безпеки та юстиції (ПСБЮ).

3. Визначте особливості організаційно-правового механізму регулювання ПСБЮ.
4. Вкажіть основні завдання Європейської агенції з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць ЄС.
5. Розкрийте етапи створення Європолу.
6. Вкажіть структуру Європолу.
7. Вкажіть сфери у яких Європол взаємодіє з правоохоронними органами держав-учасниць ЄС.
8. Розкрийте особливості діяльності Національних відділів зв'язку (ENUS).
9. Вкажіть склад Євроюсту (Eurojust).
10. Вкажіть повноваження Євроюсту (Eurojust).
11. Розкрийте особливості діяльності Європейського бюро судової співпраці.

Розділ 4. Зовнішні зносини Європейського Союзу

Тема 8. Правова регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу.

Реферати (доповіді):

1. Європейська служба зовнішньополітичної діяльності.
2. Статус Верховного представника ЄС із зовнішніх відносин і політики безпеки.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Розкрийте особливості міжнародної правосуб'єктності ЄС у сфері зовнішніх зносин.
2. Вкажіть правові форми участі ЄС у міжнародних відносинах.
3. Вкажіть особливості договорів ЄС у сфері зовнішніх зносин.
4. Вимоги до укладання змішаних угод ЄС у сфері зовнішніх зносин.
5. Вкажіть особливості укладання торговельних угод у сфері СТП (спільна торгівельна політика).
6. Вкажіть специфіку міжнародних угод про асоціацію з третіми країнами та міжнародними організаціями.
7. Вкажіть інституційні механізми, які створюються в рамках угод про асоціацію третіх країн з ЄС.
8. Вкажіть мету спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ).
9. Розкрийте особливості процедури ухвалення рішень та інших актів у сфері СЗППБ.

Тема 9. Взаємовідносини України та Європейського Союзу.

Реферати (доповіді):

1. Взаємовідносини України з Європейським Союзом як головний пріоритет її зовнішньоекономічної політики.
2. Діалог Україна-Європейський Союз, минуле, сучасне, майбутнє.
3. Українська євроатлантична перспектива в нових геополітичних умовах.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Назвіть історичні етапи розвитку взаємовідносин між Європейським Союзом і Україною.
2. Вкажіть правові питання співробітництва України з Євросоюзом.
3. Розкрийте перспективи розвитку відносин України з ЄС.
4. Вкажіть цілі вступу України до Європейського Союзу.
5. Проаналізуйте План дій «Україна-ЄС».
6. Охарактеризуйте взаємовідносини України та Європейського Союзу в економічній сфері.
7. Охарактеризуйте взаємовідносини України та Європейського Союзу в сфері транскордонного співробітництва.
8. Охарактеризуйте взаємовідносини України та Європейського Союзу в транспортних взаємовідносинах.
9. Охарактеризуйте євроінтеграційні процеси в Україні.
10. Здійсніть аналіз Угоди про асоціацію України з ЄС.

5.2. ОРІЄНТОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Вкажіть яку кількість держав об’єднує Європейський Союз.
2. Назвіть відносини, які регулюються правом ЄС.
3. Назвіть суб’єктів Європейського права.
4. Дайте визначення права ЄС.
5. Вкажіть первинні джерела права ЄС.
6. Назвіть вторинні джерела права ЄС.
7. Вкажіть функції Європарламенту.
8. Вкажіть хто обирає депутатів Європарламенту.
9. На який термін обираються депутати Європарламенту?
10. Вкажіть суб’єктів законодавчого процесу в ЄС.
11. Назвіть термін повноважень Голови Європарламенту.
12. Вкажіть форми роботи Європарламенту.
13. Назвіть функції Європейської комісії.
14. В якому складі діє Комісія ЄС?
15. Назвіть період повноважень Європейської комісії.
16. Вкажіть хто може відправити у відставку Європейську комісію.

17.Зазначте у яких випадках припиняються повноваження члена Комісії ЄС.
18. Вкажіть які акти ухвалює Єврокомісія.
19.Назвіть функції Європейської Ради.
20.Зазначте хто входить до складу Європейської Ради.
21.Вкажіть хто входить до складу Європейського суду.
22.Зазначте мету створення рахункової палати.
23.Вкажіть хто є громадянином ЄС.
24.Вкажіть політичні права громадян ЄС.
25.Навіть основні завдання Євро полу.
26.Назвіть загальні принципи спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС.
27.Вкажіть хто здійснює представництво ЄС за кордоном.
28. Назвіть дату підписання Угоди про партнерство і співробітництво між ЄС та Україною.
29.Зазначте чи підписано Угоду про асоціацію між ЄС та Україною.
30.Вкажіть основну мету Угод про асоціацію між ЄС та Україною.

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ (курсові, дипломні роботи)

Не передбачені програмою навчальної дисципліни.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КОНТРОЛЮ

Бесіда - передбачає використання попереднього досвіду, знань слухачів з конституційного права і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу щодо сучасних аспектів міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних (вступна, поточна й підсумкова бесіди).

Лекція — це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов´язаних, об´єднаних загальною темою.

Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації.

Демонстрація— це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у натурі, динаміці.

Ілюстрація — метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлини, мультимедійні матеріали, схеми, графіки та ін.).

Методи контролю

Найпоширенішими методами контролю є: усний контроль, письмовий, тестовий, графічний, програмований контроль, практична перевірка, а також методи самоконтролю і самооцінки.

Усний контроль (усне опитування). Це найпоширеніший метод при вивченні дисципліни «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини». Його використання сприяє опануванню логічним мисленням, виробленню і розвитку навичок аргументувати, висловлювати свої думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку. Здійснюють його на семінарських, практичних заняттях, а також на лекціях і консультаціях.

Усне опитування передбачає таку послідовність: формулювання запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини» і вимог програми; підготовка здобувачів вищої освіти до відповіді і викладу знань; коригування викладених у процесі відповіді знань; аналіз і оцінювання відповіді.

За рівнем пізнавальної активності запитання для перевірки знань з «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини» можуть бути: *репродуктивними* (передбачають відтворення вивченого); *реконструктивними* (потребують застосування знань і вмінь у дещо змінених умовах); *творчими* (застосування знань і вмінь у значно змінених, не-стандартних умовах, перенесення засвоєних принципів доведення (способів дій) на виконання складніших завдань).

Письмовий контроль. Його метою є з'ясування в письмовій формі ступеня оволодіння здобувачами ступеня вищої освіти знаннями, вміннями та навичками з дисципліни «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини», визначення їх якості - правильності, точності, усвідомленості, вміння застосувати знання на практиці.

Перевагою письмової перевірки є те, що за короткий термін вдається скласти уявлення про знання багатьох слухачів, результати перевірки зберігаються і є змога з'ясувати деталі й неточності у відповідях.

Тестовий контроль. Для визначення рівня сформованості знань і вмінь з навчальної дисципліни «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини»передбачається використання тестового контролю. При цьому можливе застосування тестів як відкритої форми (із вільно конструйованими відповідями), так і тести закритої форми (із запропонованими відповідями).

Практична перевірка. Її застосовують з дисципліни «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини» з метою оволодіння системою практичних професійних умінь та навичок. Така перевірка дає змогу виявити, якою мірою здобувачі ступеня вищої освіти усвідомили теоретичні основи цих дій.

8. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття та сутність права Європейського Союзу
2. Система права Європейського Союзу
3. Ознаки права ЄС.
4. Система норм права Європейського Союзу
5. Норми первинного права ЄС.
6. Норми вторинного права ЄС.
7. Класифікація норм права ЄС.
8. Принципи права Європейського Союзу
9. Предмет права Європейського Союзу
10. Методи права Європейського Союзу
11. Суб'єкти права Європейського Союзу
12. Право Європейського Союзу як наука і навчальна дисципліна
13. Загальне поняття та значення європейської інтеграції
14. Еволюція права Європейського Союзу у процесі розвитку європейської інтеграції
15. Поняття джерел права Європейського Союзу
16. Типи та види джерел права ЄС.
17. Лісабонський договір: історія, структура, зміст.
18. Європейський парламент в системі органів Європейського Союзу
19. Основні риси Європарламенту.
20. Формування Європейського парламенту
21. Склад Європарламенту.
22. Комітети Європейського парламенту.
23. Правовий статус євро парламентаря.
24. Форма роботи та склад Європейського парламенту.
25. Функціонування Європейського парламенту
26. Функції Європейського парламенту
27. Законодавчі повноваження Європарламенту.
28. Контрольні повноваження Європарламенту.
29. Процедура прийняття актів Європарламентом.
30. Законодавчий процес у Європейському парламенті.
31. Спеціальна законодавча процедура Європейського парламенту.
32. Статус Європейської комісії ЄС.
33. Процедура формування та склад Європейської комісії ЄС
34. Форма роботи Європейської Комісії.
35. Правовий статус члена Європейської Комісії.
36. Повноваження Європейської комісії ЄС
37. Повноваження Європейської Комісії щодо юридичних і фізичних осіб.
38. Повноваження Європейської Комісії в бюджетній сфері ЄС.
39. Склад та порядок формування Ради Європейського Союзу.
40. Повноваження Ради Європейського Союзу.
41. Порядок та способи ухвалення рішень Радою Європейського Союзу.

42. Європейська рада Європейського Союзу: склад та порядок формування.
43. Повноваження Європейської Ради.
44. Правовий статус Голови Ради ЄС.
45. Рішення Європейської Ради та порядок їх реалізації.
46. Рахункова палата Європейського Союзу.
47. Повноваження Рахункової палати.
48. Європейський Центральний Банк Європейського Союзу
49. Функції Європейської системи центральних банків.
50. Суд Європейського Союзу: склад та порядок формування.
51. Правовий статус суддів і генеральних адвокатів Суду ЄС.
52. Сфера повноважень Суду ЄС.
53. Джерела правового регулювання статусу людини та громадянина у Європейському Союзі.
54. Концепція громадянства Європейського Союзу.
55. Принципи правового положення людини і громадянина в Європейському Союзі.
56. Характеристика інституту правового статусу людини та громадянина у Європейському Союзі та його джерела
57. Громадянство Європейського Союзу
58. Правовий статус громадян Європейського Союзу.
59. Основні права та свободи людини та громадянина у Європейському Союзі
60. Політичні права громадян ЄС.
61. Особливі права громадянина ЄС
62. Комунітарні права людини і громадянина ЄС
63. Обов’язки людини та громадянина у Європейському Союзі.
64. Основні положення Хартії основних прав.
65. Політичні й економічні гарантії прав та свобод людини і громадянина у Європейському Союзі.
66. Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу
67. Компетенція ЄС у сфері простору свободи, безпеки та юстиції (ПСБЮ).
68. Організаційно-правовий механізм регулювання ПСБЮ.
69. Основні завдання Європейської агенції з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць ЄС.
70. Європейський поліцейський офіс (Європол): історія створення.
71. Структура Європолу.
72. Особливості діяльності Національних відділів зв’язку (ENUS).
73. Правоохоронне співробітництво Євро полу.
74. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво.
75. Повноваження Євроюсту (Eurojust).
76. Міжнародна правосуб'єктність Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин
77. Правові форми участі ЄС у міжнародних відносинах.
78. Договірна практика Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин
79. Міжнародні угоди ЄС про асоціацію з третіми країнами

80. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС
81. Східне партнерство Європейського Союзу.
82. Історія відносин Україна – Європейський Союз.
83. Перспективи розвитку відносин України з ЄС.
84. Угода про асоціацію між Україною та ЄС.
85. Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки.

9. РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

9.1. Нормативне підґрунтя встановлення рейтингу компетентності курсантів (слухачів, студентів)

Нормативним підґрунтям встановлення рейтингу компетентності є Закон України «Про вищу освіту». Відповідно до статті 50 Закону України «Про вищу освіту» формами організації освітнього процесу є:1) навчальні заняття; 2) самостійна робота; 3) практична підготовка; 4) контрольні заходи.

Розподіл балів,з яких формується рейтинг компетентності курсанта (слухача),відбувається між поточним контролем (60 балів) та підсумковим контролем (40 балів).

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)									Підсумковий контроль залік або екзамен	Підсумкова кількість балів
Max 60%									Max 40%	Max 100%
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9		

Для занесення результатів компетентності курсанта (слухача) у відомість обліку успішності, залікову книжку курсанта (слухача) використовується таблиця співвідношення між рейтингом курсанта (слухача) та ECTS оцінками.

Шкала оцінювання: національна та ESTC

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення

90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

10.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 2019 року / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/254к/96-вр
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу.: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу.: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T142700.html.
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року //Урядовий кур'єр. – 2004. - №155. – 18 серпня. - ст. 28.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року //Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 29.
6. Програма інтеграції України до Європейського Союзу (Затверджена Указом Президента України від 14.09.2000 р.).
7. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами // Офіційний вісник України від 29.06.2006 – 2006. - № 24. - Ст. 1794
8. Україна. Постанова. Про проведення парламентських слухань з питань реалізації державної політики інтеграції до Європейського Союзу: Постанова Верховної Ради України від 20.09.2001 р. № 27.08-III // Голос України. – 2001. – 9 жовт. – С. 5.
9. Україна. Президент. Про Програму інтеграції до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 верес. 2000 р. № 1072 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 39. – С. 2.

10. Україна. Президент. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом): Указ від 24 лютого 1998 р. № 148 // Офіційний вісник України. – 2006. - № 24. – стор. 203. - стаття 1794. - код акту 36581/2006.- Режим доступу: http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2988.htm
11. Амстердамскийдоговор / Европейский Союз: прошлое, настоящее, будущее. – М.: Международнаяиздательскаягруппа «Право», 1999. – 192с.
12. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 1986. //Действующеемеждународное право" сборникдокументов в 3 томах, том 1., п/р Голосова Ю.М., Кривчиковой Э.С., – М.: МНИМП. – 1996. – с. 372-408.
13. Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 1969 р. //Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1986. - №17. – ст. 343.
14. Віденська Конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23 серпня 1978 року //Действующеемеждународное право: сборникдокументов в 3 томах, том 1., п/р Голосова Ю.М., Кривчиковой Э.С., – М.: МНИМП, 1996.
15. Договір про Конституцію для Європи. Проект ухвалений Європейським Конвентом 10.-7.2003. (2003/С 169/01). – К.: Центр європейського та порівняльного права, 2004. – 147 с.
16. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.).
17. Європейська соціальна хартія (переглянута), Страсбург, 3 травня 1996 року: ETS/163. — К.: Фенікс, 2004. — 38с.
18. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: Текст Конвенції та Пояснювальна доповідь / Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (CPT). — Б. м., [2002]. — 34с.
19. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / Спілка адвокатів України; Рада Європи ; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини / О.Л. Жуковська (уклад.інаук.ред.). — К.: ЗАТ "Віпол", 2004. — 960с.
20. Європейський Союз, Україна; Протокол, Міжнародний документ від 07.03.2007 Протокол консультацій між делегацією Європейської Комісії та України у галузі повітряного транспорту
21. Конституційні акти Європейського Союзу (частина 1)/ упорядник Г. Друзенко, за загальною редакцією Т. Качки – К.: Юстиніан, 2005. – 512с.
22. Лісабонський Договір (2007)
23. Про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі: Договір, Міжнародний документ від 18.04.1951 р.

24. Про заснування європейського співтовариства з атомної енергії: Договір, Міжнародний документ від 25.03.1957 р.
25. Про заснування Європейської Спільноти: Договір, Міжнародний документ від 25.03.1957 р.
26. Про Європейський Союз: Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992р.
27. Суд Европейскихсообществ: избранныерешения. – М.: Норма, 2001.
28. ХартияЕвропейскогоСоюза об основных правах: Комментарий / Под ред. д.ю.н., проф. Кашкина С.Ю. – М.: Юриспруденция, 2001.

10.2. Основна

29. Горниг Г. Право ЕвропейскогоСоюза: ЕвропейскоеСообщество. Правоваязащита в Сообществах. Ответственностьгосударств-защитников / Г. Горниг, О. Витвицкая. - СПб.; М.; Нижний Новгород : [б.и.]: Питер, 2005. - 255 с.
30. Європейське право. Право Європейського союзу. Кн. 1: Інституційне право Європейського союзу / [Муравйов В.І. та ін.]. - 2015. - 307 с.
31. Кашкин С.Ю., Четвериков А.О., Калиниченко П.А. и др. Право ЕвропейскогоСоюза: учебноепособие (отв. ред. С.Ю. Кашкин). - 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2011 г. – 274 с.
32. КернзВолтер. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посібник / С.В. Ісакович (наук. ред.), В.С. Ісакович (пер. з англ.), А.С. Метюшев (наук. ред.). — К.: Товариство "Знання", КОО, 2002. — 381с.
33. Марчук М.І. Право Європейського союзу: навч. посіб. / М.І. Марчук; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х.: ХНУВС, 2012. - 235 с.
34. Медведєв Ю.Л. Право Європейського Союзу: навч.-метод. посіб. / Юрій Медведєв, Ганна Сорока; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. - 287с.
35. Міжнародне кримінальне право: Загальна та Особлива частини [Текст: Міжнародне право [Текст]: підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. - К.: Знання, 2012. - 631 с.
36. Міжнародне право [Текст]: навч. посіб. / Мирослава Антонович. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 379 с.
37. Міжнародне право [Текст]: навч. посіб. / В.І. Батрименко; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. - 323 с.
38. Міжнародне право [Текст]: підручник / М. Ю. Черкес. - 6-те вид., випр. і допов. - К.: Знання, 2011. - 397 с.
39. Міжнародне право [Текст]: посіб. для підготов. до іспитів / Ю.А. Іванов. - Вид. 4-е, стер. - К.: Паливода А. В. [вид.], 2011. - 197 с.
40. Міжнародне право [Текст]: навч. посіб. / Т.Л. Сироїд; Харк. нац. ун-т внутр. справ, Каф. конституц. та міжнар. права. - Х.: ХНУВС, 2009. - 336с.
41. Міжнародне право [Текст]: навч. посібник / М.В. Буроменський [та ін.]; заг. ред. М. В. Буроменський. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 336 с.

42. Міжнародне право [Текст]: підручник / М.О. Баймуратов; Маріупольський держ.гуманітарний ун-т. - Суми: Університетська книга; О.: Астропринт, 2006. - 424 с.
43. Міжнародне право [Текст]: основні галузі: Підручник для студ. вищих навч. закл., що навчаються за спец. "Міжнародне право", "Міжнародні відносини" / В.Г. Буткевич [та ін.]; ред. В.Г. Буткевич. - К.: Либідь, 2004. - 814 с.
44. Міжнародне право: підручник / Ліпкан В.А., Антипенко В.Ф., Акулов С.О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. - К.: КНТ, 2009. - 752 с.
45. Міжнародне кримінальне право: Загальна та Особлива частини [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Ролінський. - К.: Кафедра, 2012. - 267 с.
46. Міжнародне кримінальне право [Текст]: навч.-метод. посібник / Н.А. Зелінська, Н.В. Дрьоміна-Волок; Одеська національна юридична академія. - О.: Фенікс, 2008. - 100 с.
47. Міжнародне публічне право [Текст]: підручник / [В.М. Репецький та ін.]; за ред. проф. В.М. Репецького; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-тміжнар. відносин. - 2-е вид., стер. - К.: Знання, 2012. - 437 с.
48. Міжнародне публічне право [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. / за заг. ред. В.Ф. Антипенка; Нац. авіац. ун-т. - К.: НАУ, 2012 - Т. 1 / [В.Ф. Антипенко та ін.]; Нац. авіац. ун-т. - 2012. - 418 с.; Т. 2 / [В.Ф. Антипенко та ін.]. - 2012. - 346 с.
49. Міжнародне публічне право [Текст]: навч. посіб. / [Данченко Т.В. та ін.]; Київ. міжнар. ун-т. - К.: КиМУ, 2011. - 425 с.
50. Міжнародне публічне право [Текст]: навч. посібник / Т. Л. Сироїд. - 2. вид., доп. й переробл. - Х.: ТОВ "ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС", 2006. - 268 с.
51. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали: [зб. норматив. док. станом на 01.02.2015 р.] / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. проф., д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України М.В. Буроменського [упоряд.: М. Буроменський та ін.]. - Харків: Право, 2015. - 326, [1] с.
52. Основи права Європейського Союзу : підручник / [Т. М. Анакіна, 0-75 О. А. Гавриленко, Ф. Крістаніта ін.]; за заг. ред. Т. Л. Сироїд ; [коорди-натор проекту А. О. Червяцова] ; Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. -Харків: Право, 2018.- 456 с.
53. Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С. Право Європейського Союзу: Загальна частина: Підручник для вищих навчальних закладів. – К.: Вид. КНЕУ, 2002. – 460 с.
54. Право Європейського Союзу: підр. / за ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
55. Право Європейського Союзу: Навчальний посібник / За ред. Р.А. Петрова. – 4-е видання, змінене і доповнене. – К.: Істина, 2011. – 376с.
56. Право Європейського Союзу: навч. посіб. / В.М. Бесчасний, В.П. Філонов, О.В. Філонов, В.М. Субботін та ін.; за ред. В.М. Бесчасного. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2011. – 366 с.

57. Право Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Аверочкіна Т.В. та ін.]; за ред. О.К. Вишнякова; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - О.: Фенікс, 2013. - 869, [1]с.
58. Право Європейського Союзу: Підручн. / За ред. Р.А. Петрова. – К.: Істина, 2017. – 384 с.
59. Право Європейського Союзу : підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсувеге П. та ін.] ; за ред. Р. А. Петрова. – Вид. 9-те, змінене і допов. – Харків : Право, 2019. – 442 с
60. Тюріна О.В. Основи права Європейського Союзу: навч. посіб. / О.В. Тюріна; Globalorganisationofalliedleadership, Acad. ofopensocietysecurity. - К.: О.С. Ліпкан, 2012. - 100с.

10.3. Додаткова

61. Аверянов В., Бондаренко І, Доля Л., Гега П., Захаров Є. Посилення співпраці між Україною та ЄС щодо утвердження верховенства права в ураїні: Аналіт. доп. та рек. / Міжнародний фонд «Відродження»; Інститут відкритого суспільства. Брюссель / Ірина Солоненко (ред). – К.: К.І.С., 2006. – 159 с.
62. Аннерс Э. ИсторияЕвропейского права. – М.: Наука, 1996.
63. Бобицький Н. Лісабонський договір і майбутнє ЄС – «пацієнт швидше живий, ніж мертвий?» / Н. Бобицький // Зовніш. справи. – 2008. – № 8. – С. 10 – 13.
64. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О., Дорога в майбутнє – дорога в Європу. Європейська інтеграція України. – К., 2000. – 108 с.
65. Войников В.В. Європейське поліцейське відомство (Європол): історія, завдання, структура // Російська юстиція, 2005, № 7.
66. Гладенко О.М. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом у сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Гладенко Олександр Миколайович; Одес. нац. юрид. акад. - О., 2010. - 21 с.
67. Грицаєнко Л.Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною / Л.Л. Грицаєнко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 1. – С. 91–95.
68. Грицаєнко Л. Становлення Європейського Союзу як суб'єкта міжнародного права / Л. Грицаєнко // Європейське право. –2018. –No 1. –С. 84–89.
69. Гріненко О. Європейська політика сусідства як підґрунтя для співробітництва Європейського Союзу з Україною / О. Гріненко // Європейське право. –2019. –No 2/4. –С. 208–214.
70. Действующеемеждународное право: в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международныеотношения» - 2007, 766 с.
71. Действующеемеждународное право: в 2 томах том 2. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международныеотношения» - 2007, 511 с.

72. Довгань В. М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія. – К.: КНТ, 2007. – 204с.
73. Европейский союз. Путеводитель / Под ред. Ю.А. Борко и О.В Буториной. – М.: Интердиалект+, 1998.
74. Європейська інтеграція / уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колєр-Кох; пер. з нім. М. Яковлєва. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2007. – 394 с.
75. Європейський Союз: Консолідовані договори. / Пер. Ю.Петруся. За наук. ред. В.Муравйова. – К.: Вид-во "Port - Royal", 1999. – 206 с.
76. Європейський Союз. Консолідовані договори. Договір про Європейський Союз. – Київ, 1998. – 116 с.
77. Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми / За ред.. В.П. Горбатенька: Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с.
78. Європейський Союз. Консолідовані договори / За наук. Ред.. Зеркаль О., Качка Т. Методичні настанови з питань адаптації законодавства України до acquiscommunautaire. – К.: ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. – 128с.
79. Жовкла І.. Сіденко В, Немиря Г., Перепелиця Г. Критерії членства в СОТ,ЄС, НАТО: інтеграційні перспективи України. – К.: Вид-во Інституту євроатлантичного співробітництва, 2007. – 88 с.
80. Заєць А.П. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС як пріоритет реалізації державної політики інтеграції України до Європейського Союзу //Бюлетень Мінюста України. – 2003. - №1. – с. 93-100.
81. Зовнішня політика України – 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / Г. Перепелиця, А. Веселовський, О. Палій, О. Сушко, В. Чалий, Л. Чекаленко, С. Шергін. – К., 2007. – 272 с.
82. Ігрошкін Г. Об'єднана Європа: що там нас чекає // Політика і час. – 1995. - №7. – С. 3-10.
83. Ірінєєва Владислава Ігорівна Система кримінальної юстиції в Європейському Союзі [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Ірінєєва Владислава Ігорівна; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - К., 2012. - 20 с.
84. Калиновський Б.В. Конституційний процес в європейському Союзі та його значення для удосконалення законодавства України // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – №2. – С. 42-49.
85. Катеринчук І.П. Організаційно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Катеринчук Іван Петрович; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. - К., 2010. - 18 с.
86. Катеринчук Іван Петрович, Мулявка Дмитро Григорович Співробітництво України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері [Текст]: [монографія] / Катеринчук Іван Петрович, Мулявка Дмитро Григорович. - Чернігів: [Черніг. ін-т ім. Героїв Крут МАУП], 2010. - 228 с.

87. Каюмова Г.Р. Механізми здійснення кримінальної юрисдикції державами ЄС рамках формування простору свободи, безпеки і правосуддя // Міжнародне публічне і приватне право. - № 4. - 2007.
88. Кістанова Я.М. Адміністративно-правове співробітництво в сфері боротьби з митними правопорушеннями в ЄС: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кістанова Ярослава Миколаївна; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. - Київ, 2014. - 20с.
89. Клименко О. Право на безоплатну правову допомогу: європейські стандарти та українські реалії / О. Клименко // Право України. – 2007. - №10. – с.125
90. Ковлер А.И., Крылова И.С. Европейский парламент // Парламенты мира. – М., 1991.
91. Коваль В.С. Становлення та розвиток Європейського Союзу: історико-правовий аспект / В.С. Коваль. - Х., 2003. – 19 с.
92. КонституциигосударствЕвропейскогоСоюза. – М.: Инфра–М–Норма, 1997.
93. Конституциизарубежныхгосударств / Маклаков В.В. (сост.). – М.: БЕК, 2000.
94. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб.: - К.: Ін Юре, 2001. – 448 с.
95. Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу та Україна: Монографія. – К.: Логос, 2008. – 352 с.
96. Костюченко Я.М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу.: монографія / Я.М. Костюченко; під наук. кер. д-ра юрид. наук., проф. В.І. Муравйова; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. - К.: LAT&K, 2011. - 206 с.
97. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: Конспект лекцій. – К.: Інститут міжнародних відносин, 2000. – 79 с.
98. Кузенко Уляна Іванівна Функції та методи співробітництва Європолу з міжнародними організаціями / У.І. Кузенко. – Університетські наукові записки. - № 3. – 2011. - С. 118-124.
99. Лобанов К.Н. Договор о Европейскомсоюзе: правовойанализновейшихтенденций в развитиизападноевропейскойинтеграции: Учебноепособие. – Белгород, 1996.
100. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): Монографія. – К.: Ін-т держави та права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003.- 304 с.
101. М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер з англ.. – К.:АртЕк”, 1997. – 624с.
102. Макаруха З.М. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: монографія / Зоряна Макаруха; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - Л.: [Астролябія], 2011. - 543 .

103. Матвійчук В.К. Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу: монографія / [В.К. Матвійчук та ін.; за заг. ред. В.К. Матвійчука]; Нац. акад. упр. - Київ: ВНЗ "Національна академія управління", 2014. - 551с.
104. Мандола В.А., Копійка В.В. Європейський Союз у міжнародних відносинах: Конспект лекцій. – К.: Інститут міжнародних відносин, 1998. – 100 с.
105. Микієвич М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами: Монографія. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 200 с.
106. Мільчарек Д. Європейський Союз та його місце в сучасному світі / Д. Мільчарек; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ін-т європейської інтеграції. – Львів, 2008. – 172 с.
107. Мороз, А. Україна - східний сусід Європейського союзу / А. Мороз // Голос України: газета Верховної Ради України / Верховна Рада України. – 2007. – № 92(4092). – С.3
108. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського союзу з третіми країнами (теорія і практика). К., 2002.
109. Національна стратегія інтеграції України до ЄС // Політика і час. – 2000. - №3-4 (спецвипуск). – С. 15-26.
110. Ніццький договір та розширення ЄС / М-во юстиції України. Центр порівняльного права. За наук. Ред.. С. Шевчука. – К.: Логос, 2001. – 196 с.
111. Пістракевич О.В. Інституційна система Європейського Союзу: становлення та розвиток в умовах розширення: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Пістракевич Олена Володимирівна; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. - Івано-Франківськ, 2015. - 19 с.
112. Посольський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002. – 167 с.
113. Право ЕвропейскогоСоюза: правовоерегулирование торгового оборота: Учебноепособие / Под ред. В.В. Безбаха, А.Я. Капустина, В.К. Пучинского. – М.: Зерцало, 1999.
114. Проневич О.С. Європол: правові та організаційні засади участі у боротьбі з транснаціональною злочинністю // Вісник Запорізького державного університету. - 2003. - № 1. -С. 5-8.
115. Раданович Н. М. Про критерії відповідності національної юридичної практики нормам Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Дослідження. Нормативні акти. — Л., 2000. — № 4.
116. Решота В.В. Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи: навч. посіб. / В.В. Решота; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2012. - 170 с.
117. Рудік О. М. Конституція ЄС: етапи розробки та основні положення / Рудік Олександр Миколайович; Національна академія держ. управління

при Президентові України. Дніпропетровський регіональний ін-т держ. управління. — Д. : ДРІДУ НАДУ, 2005. — 84с.
118. Сиджански Д. ФедералистскоебудущееЕвропы. От ЕвропейскогоСообщества до ЕвропейскогоСоюза. – М., 1998.
119. Сидоренко Н.С. Європейська соціальна хартія: регіональний міжнародно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав людини (позиція України): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 [Електронний ресурс] / Н.С. Сидоренко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2003. — 17 с.
120. Словник-довідник Європейського Союзу. Ред. Ю.Марченко. – К.: К.І.С., 2001. – 152с.
121. Смирнова К.Імплементація положень про конкуренцію в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / К. Смирнова // Право України : Юридичний журнал / МінЮст України. –2019. –No8. –С. 75 -82.
122. Сорон Жак – Люк. Курс європейських інституцій: європейська головоломка: Підручник. / Пер. з франц. За ред. В.І. Муравйова. – К.: ІМВ, 2001. – 444 с.
123. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу / Тоді Філіп. - К.: Ааналітично-дослідницький центр "АНОД", 2001. - 136с.
124. Тодоров Н Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: Монографія. – Донецьк: Дон НУ, 2006. – 268 с.
125. Топорнин Б.Н. Европейскиесообщества: право и институты. – М., 1992.
126. Третьяков, Д. Застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні / Д. Третьяков // Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал / Верховна Рада України. – 2007. – № 9-10. – С.41-44.
127. Тюшка А. В. Договір про Конституцію для Європи: генезис, юридична природа, політична цінність (Монографія). – К.: К.І.С., 2007. – 228 с.
128. Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів. Керівник проекту Герд Шиманський, Валерій Бессараб. Київ, Міністерство економіки України, Товариство Карла Дуйсберга, - 240с
129. Україна на шляху до Європи / За ред.. Л. Хоффманна, Ф. Мьоллерса. – К.: Фенікс, 2001. – 244 с.
130. Україна на шляху до Європи / упоряд. В. Ш. Шкляр, А.В. Юричко. – К.: Етнос, 2007. – 494с.
131. Україна-ЄС: економіка, право, політика / О.І. Шнирков, В.В. Копійка, В.В. Муравйов. К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. – 268с.
132. Чебаненко, О. Основні результати і проблеми виконання Плану дій "Україна - ЄС" / О. Чебаненко, Д. Ковриженко // Політика і час. – 2007. – № 3. – С.24-28.
133. Шелудченкова А.С. Міжнародно-правовий статус Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Шелудченкова Аліна Сергіївна; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - К., 2012. - 19 с.
134. Шпакович, О. Вплив права Європейського Союзу на внутрішнє право третіх країн / О. Шпакович // Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал / Верховна Рада України. – 2007. – № 5--6. – С.72-74.

135. Шпакович, О. Законотворчий процес у Європейському Союзі / О. Шпакович // Віче. – 2005. – № 1. – С.27-31.
136. Якемчук Р. Україна і Європейський Союз // Сучасність. – 1997. - №10. – С.95-99.
137. Щокін Ю. Міжнародна правосуб'єктність Європолу / Ю. Щокін. – К.: Знання, 2004. – 230 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://portal.rada.gov.ua/
2. Офіційний сайт Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://president.gov.ua
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kmu.gov.ua
4. Офіційний сайт Конституційного Суду України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ccu.gov.ua
5. Міністерство закордонних справ України; Єдиний державний реєстр міжнародних організацій, членом яких є Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/30452.
6. Інтернет-сторінка Служби безпеки України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://ssu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article;jsessionid=04C341BF5356A914B2BEA4E86823F44F?art_id=57903&cat_id=57648
7. Сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mvs.gov.ua.
8. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nau.ua
9. Організація Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ru/
10. Європейський Союз: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.europa.eu.int
11. Інтернет-сторінка з права Європейського Союзу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu.int/eur-lex/en
12. Інтернет-сторінка Комісії ЄС: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://europa.eu.int/comm/index_en.htm
13. Європейська агенція офіційних публікацій: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eur-op.eu.int
14. Парламент Європейського Союзу: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.europarl.eu.int/sg/tree/en
15. Рада Європейського Союзу: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ue.eu.int/en/sum.htm
16. Суд Європейських спільнот: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://curia.eu.int/en

17. Офіційний журнал Європейських спільнот: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://europa.eu.int/eur-lex/en/OJ
18. Асоціація Європейських досліджень: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.aes.org.ru
19. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського: Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/